

Odpoověď na výzvu globalizace

MARTIN EHL

„Demagogie – frázovitě a lživě působení na lidi a jejich city a pudy zneužitím laciných slibů, pocitů a předsudků nebo neznalosti.“¹

Píše-li se recenze na knihu, nejsnadnější je začít formou, ať už jde o beletrii, o poezii, nebo o vědecký spis. Poznámky pana Slačálka svědčí o tom, že se zřejmě dosud nesetkal s knihami, které si předsevzaly přetěžký úkol popularizovat vědu, což se jim daří tu s větším, tu s menším úspěchem. Tyto práce používají kvůli zacílení na nepoučené publikum lehčí styl, než je akademická těžkopádnost, a u nakladatelů jsou v oblibě mj. proto, že v nich nejsou na každé stránce poznámky pod čarou, mnohými autory tak nadužívané. Zvyšují totiž výrobní cenu knihy a snižují pozornost čtenáře-neodborníka, který musí neustále někam odbíhat, až rozečtenou knihu mnohdy odloží úplně. Jsou potom práce renomovaných autorů, jako jsou George Ritzer nebo Stephen Hawking, o to horší?²

Takový byl i smysl dohody o knize *Globalizace pro a proti*, kterou jsem uzavřel s nakladatelem, zásadně přepracoval a o několik kapitol doplnil svou původní dizertační práci.

Kritizovat seznam zdrojů a literatury je také velmi jednoduché, protože vždy se najde dílo nebo studie, kterou autor opominul, protože ji například nepovažoval za relevantní pro analytickou rovinu, v jejímž rámci dané téma zpracovával. Každý seznam literatury a zdrojů je neúplný. Ke všem svým zdrojům jsem se nicméně přiznal formou v tomto formátu obvyklou, tj. seznamem zdrojů uvedeným na závěr knihy.

Mnohem těžší, než se věnovat např. dílčímu problému v oblasti již probádané, je pokusit se napsat souhrnnou práci v oboru, jehož kontury se teprve utvářejí – tím je i zkoumání procesu globalizace. Navíc, byl by bláhový a špatný ten autor, který by byl spokojen s jakoukoli svou prací a nedíval se na ni s odstupem času kriticky, zvláště proto, že mu ji nakladatel vydal oproti původní dohodě s ročním zpožděním v tak turbulentním období, poznamenaném např. událostmi 11. září 2001.

Souhlasím tudíž s obecnou tezí páně Slačálovou, že kniha mohla a měla být lepší. Ny-ní například vím, že měla být sevřenější a mělo v ní být možná o dvě tři témata méně a těm dalším věnována větší pozornost. K tomuto závěru mě však nedovedla kritika pana Slačálka, který knihu nepojal jako celek, ale vybral si ty pasáže a citace, které nejsou v souladu s jím zastávaným světovým názorem a které ho osobně pobouřily. Jako autor, dychtící se poučit z vlastních chyb, si pak z takové kritiky mohu odnést jen málo, pokud vůbec něco. Přesto se pokusím na některé výtky reagovat.

Pokud jde o definice používaných pojmů, podle rozhořčení páně Slačálová soudím, že právě tam jsem zasáhl jeho světový názor nejcitelněji. Chtěl bych disponovat takovou jistotou a mocí tak autoritativně tvrdit jako on, co přesně je globalizace. Existují stovky, možná tisíce názorů na tuto otázku. Pro svou práci jsem zvolil rovinu, která mi připadala nejobjektivnější a použitelná, širokou analýzu, protože práce s informacemi a se symboly je základem lidské činnosti a komunikace, neboť z bytostí na této planetě jen lidský mozek má dar abstrakce.³ Globalizaci tudíž považuji především za zrychlenou výměnu informací, která postupně zasahuje a ovlivňuje všechny obory, ovšem v různé míře. Pokud ji kritik vztáhne na jeden obor či sféru lidské činnosti, jak to činí v předcházejících poznámkách, je to jeho věc, ale neměl by zapomínat, že existují i další rozměry procesu, který je navíc také velmi dynamický.

Vytýkali-li mi jiní recenzenti této knihy nedostatek vlastního názoru, pan Slačálek mi naopak vytýká občas probleskující a v zájmu co nejobjektivnějšího popisu úmyslně potlačovaný a vyvíjející se názor můj, který je – jak chápu z jeho poznámek – v ostrém roz-

poru s jeho názorem již hotovým. V mé knize jsem se snažil čtenáři především předložit materiál k diskusi a k zamyšlení, nevyžaduji souhlas, ale žádám věcné argumentace, nikoli ideologické poučky, jimiž mou jistě nikoli dokonalou knihu tepe pan Slačálek (viz např. jeho poznámky u definice pojmu globalizace nebo k diskusi o občanu globální společnosti).

Postupuji-li textem pana Slačálka dál a narazím na to, že mu v knize chybí definice pojmu svoboda, tak mám chuť v této polemice dál nepokračovat. K tomu komentáře netřeba.

Nyní několik bezprostředních reakcí na výtky kritikovy. Na příkladu nacionalismu, opět silně kritizovaném, se pokouším demonstrovat protiklad globalizace, fragmentarizaci, tak skvěle popsanou na dějinách 20. století např. Ianem Clarkem.⁴ Je zřejmé mou největší chybou v knize, že jsem se tomuto tématu nevěnoval podrobněji.

Ideologicky pevného pana Slačálka velmi iritovaly zřejmě začátky kapitol, které měly pomoci vtáhnout do problému čtenáře a které jsem záměrně psal lehčí formou. K „sociální pohádce“ – jak to pan Slačálek nazývá – na začátku kapitoly o globálním občanu mě inspirovaly dva skutečné životní příběhy – držitele Nobelovy ceny za ekonomiku Amartyi Sena a mého indického kamaráda Rádže z koleje v americké Filadelfii. Možná jsem ve fikci a zobecnění došel příliš daleko ve snaze problém přiblížit pro obvyčejnějšího a ideologicky nikoli tak vyhraněného čtenáře.

Návodů na řešení sociálních problémů má zřejmě politický směr, jehož je pan Slačálek příznivcem, mnoho a urputnost, s jakou mi vytýká mých několik optimisticky se tvářících poznámek, svědčí o tom, že podle tohoto světového názoru v práci o globalizaci není pro pozitivnější pohled místo. Pokud jde o viktoriánské pohádky a o teorie 19. století, prosím, aby mi nebyly vkládány do úst, když se v knize nevyskytují (viz úvodní poznámka na téma demagogie).

V závěru své polemiky pan Slačálek naplno polemizuje s mou kritikou kritiků, která se ho osobně zřejmě velmi dotkla, soudě podle jeho formulací, nepochopení teze o globálním oběhu informací a práce se symboly. Pan Slačálek mi vytýká, že jsem demagog. Nejsem si vědom, že bych v knize lhal a lacině čtenáři cokoli slíboval. Naopak, v úvodu ho varuji, že téma je nelehké a neustálené a že předkládám materiál k dalšímu zpracování.

Polemika páně Slačálkova je ideologická a demagogická zároveň, což svědčí o tom, že článek nepsal s chladnou hlavou analytika, ale se zvýšeným tepem. Jinak by tam objevil jiné, podstatnější chyby, kterých jsem si sám vědom.

Ale na druhou stranu, rozpoutala-li kniha o globalizaci nějakou diskusi, ať už vedenou z extrémních pozic – jako je ta reprezentovaná panem Slačálkem –, nebo formou věcnějších debat, které jsem dosud absolvoval jinde, splnila jeden z účelů, proč byla napsána.

¹ Akademický slovník cizích slov. Praha: Academia, 2000, s. 150.

² Viz Ritzer, George: McDonaldizace společnosti. Praha: Academia, 1996. Viz též Hawking, Stephen W.: Stručná historie času. Praha: Mladá fronta, 1991.

³ Viz např. Saussure, Ferdinand de: Kurs obecné lingvistiky. Praha: Academia, 1996. Viz též Jakobson, Roman: Poetická funkce. Praha: Nakladatelství H & H, 1995.

⁴ Viz Clark, Ian: Globalization and Fragmentation – International Relations in the Twentieth Century. New York: Oxford University Press, 1997.